

TEXNOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA TALABALARDA KASBIY MOBILLIKNI SHAKLLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI

Sultanova A.

“Boshlang‘ich ta‘limda matematika va tabiiy fanlar” kafedrası o‘qituvchisi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Chirchiq, O‘zbekiston.

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy texnologik yondashuvlar asosida talabalarda kasbiy mobillikni shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari yoritilgan. Kasbiy mobillik tushunchasining mazmuni, uning hozirgi mehnat bozori talablariga mosligi va uni rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalarning o‘rni ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: kasbiy mobillik, texnologik yondashuv, raqamli kompetensiya, innovatsion texnologiyalar, zamonaviy ta‘lim, o‘quv jarayoni.

SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS FOR DEVELOPING STUDENTS' PROFESSIONAL MOBILITY BASED ON TECHNOLOGICAL APPROACHES

Sultanova A.

Lecturer, Department of “Mathematics and Natural Sciences in Primary
Education”

Chirchik State Pedagogical University

Chirchik, Uzbekistan.

Abstract: This article highlights the scientific and theoretical foundations for developing students' professional mobility based on modern technological approaches. It examines the concept of professional mobility, its relevance to the

current labor market demands, and the role of innovative pedagogical technologies in fostering its development.

Keywords: professional mobility, technological approach, digital competence, innovative technologies, modern education, educational process.

2022–2026 yillarga mo‘ljallangan O‘zbekiston Respublikasi rivojlanish strategiyasida raqamli ta’lim, innovatsion metodlar, mehnat bozori bilan integratsiya qilish haqida alohida e’tibor qaratilgan. Raqamli transformatsiya orqali kasbiy tayyorlik modellarini moslashtirish imkoniyati ortmoqda. Kasbiy mobillik zamonaviy mehnat bozorining ajralmas talabi bo‘lib, u o‘zgaruvchan sharoitlarda raqobatbardosh shaxsni shakllantirishni taqozo etadi. Texnologik yondashuvlar bu jarayonda yangi formatdagi o‘quv muhitini yaratadi, u esa talabalarning o‘quv motivatsiyasi, faolligi va o‘zini o‘zi rivojlantirishini kuchaytiradi. Oliy ta’lim tizimida texnologik yondashuvlar orqali kasbiy mobillikni rivojlantirish — innovatsion taraqqiyot uchun strategik ahamiyatga ega.

Globalizatsiya va raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan bir davrda mehnat bozorida raqobatbardosh, moslashuvchan va yangiliklarga ochiq mutaxassislar talab etiladi. Bu holat oliy ta’lim muassasalari oldiga kasbiy mobillikka ega bo‘lgan kadrlarni tayyorlash vazifasini qo‘yadi. Mazkur maqolada aynan texnologik yondashuvlar asosida talabalarda kasbiy mobillikni shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari o‘rganiladi. Kasbiy mobillik — bu shaxsning o‘z kasbiy faoliyat sohasida yoki unga yaqin sohalarda moslashish, o‘zgarishlarga tez javob bera olish va yangi bilim va ko‘nikmalarni egallashga tayyorligi sifatida talqin etiladi. Kasbiy mobillikka ega shaxs quyidagi xususiyatlarga ega bo‘ladi:

- o‘z kasbining zamonaviy tendensiyalarini anglay oladi;
- yangi kasbiy vazifalarni bajarishga layoqatli;
- raqamli vositalardan samarali foydalana oladi;

doimiy o'qib-o'rganishga tayyor.

Texnologik yondashuv — bu o'quv jarayonini interaktiv, raqamli va innovatsion vositalar yordamida tashkil etish yondashuvidir. Bu yondashuv quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

masofaviy ta'lim va onlayn platformalardan foydalanish;

raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish;

axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) asosida ta'limni individuallashtirish.

Kasbiy mobillikni shakllantirishda texnologik yondashuvlar quyidagi jihatlardan muhim hisoblanadi:

a) Raqamli savodxonlikni oshirish

Talabalar texnologiyalardan foydalangan holda o'z kasbiy ko'nikmalarini mustahkamlashadi. Bu esa ularning turli kasbiy vaziyatlarga moslasha olish qobiliyatini kuchaytiradi.

b) Ko'nikmalarning modullashtirilgan o'rganilishi

Modul asosida tashkil etilgan darslar talabalarga o'z bilimlarini bosqichma-bosqich oshirish imkonini beradi.

c) Virtual laboratoriyalar va simulyatsiyalar

Texnik yo'nalishdagi mutaxassislar uchun real ish sharoitlarini takrorlaydigan virtual muhitlar kasbiy tayyorgarlikni oshiradi.

d) Kasbiy orientatsiya va self-branding

Blog yuritish, onlayn portfolio yaratish, LinkedIn kabi professional platformalarda ishtirok etish talabani kasbiy o'sishiga xizmat qiladi.

Ilmiy-nazariy asoslar

Texnologik yondashuvlar asosida kasbiy mobillikni rivojlantirish quyidagi pedagogik nazariyalar bilan bog'liq:

Konstruktivistik ta'lim nazariyasi (J. Piaget, L. Vygotsky): o'quvchining o'z faol ishtiroki orqali bilim hosil qilishi.

Andragogika (M. Knowles): katta yoshdagi o'rganuvchilarning o'quv ehtiyojlari va motivatsiyasiga asoslangan yondashuv.

Raqamli kompetensiyalar modeli (EU DigComp): axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini baholash va rivojlantirish mezonlari.

Texnologik yondashuvlar asosida talabalarda kasbiy mobillikni shakllantirish zamonaviy ta'limning ajralmas qismiga aylanmoqda. Oliy ta'lim tizimi bu borada yangicha strategiyalarni ishlab chiqishi, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etishi orqali mehnat bozori talablariga mos va zamonaviy kasbiy ko'nikmalarga ega bo'lgan mutaxassislarni yetishtirishi zarur. Bugungi kunda mehnat bozori tez o'zgarayotgan, yangi texnologiyalar kirib kelayotgan va kasblar diversifikatsiyalanayotgan bir davrda **kasbiy mobillik** — ya'ni talabalar tomonidan turli kasbiy muhitlarga moslasha olish, o'z kasbini yangilash yoki almashtirishga tayyor bo'lish — muhim kompetensiyaga aylangan. Shu jihatdan, **texnologik yondashuvlar asosida** bu kompetensiyani shakllantirish dolzarb masala hisoblanadi. Kasbiy mobillik — bu shaxsning turli kasbiy faoliyatlarga moslasha olish, yangi mehnat sharoitlariga tez moslashish, malakani yangilash, o'qishni davom ettirish va kerak bo'lsa, kasbni o'zgartirishga tayyorlik darajasidir.

Vertikal mobillik (lavozim o'sishi, malaka oshirish)

Gorizontal mobillik (bir sohada boshqa ishga o'tish)

Geografik mobillik (joylashuv bo'yicha ish o'zgartirish)

Kasbiy-ko'nikmaviy mobillik (turli ko'nikmalarni egallash orqali yangi faoliyatga o'tish)

Texnologik yondashuvlar deganda:

Axborot-kommunikatsion texnologiyalar

Raqamli ta'lim platformalari,

Interaktiv dasturlar, simulyatorlar,

LMS tizimlari (Moodle, Google Classroom),

Sun'iy intellekt asosida o'quv modullar,
Virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari (VR/AR) kabilar nazarda tutiladi.

Moslashuvchan o'qitish,
Individual o'quv trayektoriyalarini yaratish,
Real ish sharoitlariga yaqin tajribalarni simulyatsiya qilish,
Raqamli savodxonlikni oshirish orqali moslashuvchan kadrlar tayyorlash.

Interaktiv kurslar yaratish — zamonaviy platformalar yordamida talabaning mustaqil ishlash salohiyatini rivojlantirish.

Loyiha asosida o'qitish — real muammolar yechimiga yo'naltirilgan topshiriqlar orqali ko'nikmalarni mustahkamlash.

Gamifikatsiya — ta'lim jarayonini o'yin shaklida tashkil qilish orqali motivatsiyani oshirish.

Monitoring va baholash tizimlari — talabalarning rivojlanishini sun'iy intellekt yordamida tahlil qilish.

Konstruktivistik pedagogika — o'quvchini o'quv jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish.

Kompetensiyaviy yondashuv — bilim emas, balki amaliyotga tayyor kadr tayyorlash.

Modullik yondashuvi — o'quv kurslarini bloklarga bo'lib, individual ehtiyojlarga moslashtirish.

Kasbiy mobillik — zamonaviy ta'limning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, u uzluksiz ta'lim va o'zini o'zi rivojlantirishga asoslangan bo'lishi kerak.

Texnologik yondashuvlar bu yo'lda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Pedagoglar yangi texnologiyalardan foydalanishni chuqur o'rganib, talabalarning individual o'zlashuv darajasiga mos o'quv strategiyalarini ishlab chiqishlari lozim.

Oliy ta'lim muassasalari AKT infratuzilmasini mustahkamlab, talabalarga raqamli ta'lim muhitini yaratishi zarur. Bugungi globallashtirish davrida iqtisodiy

va texnologik o'zgarishlar ta'lim sohasiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Raqobatbardosh, zamonaviy texnologiyalardan xabardor, turli kasbiy sharoitlarda ishlay oladigan kadrlarga talab ortib bormoqda. Bunday vaziyatda **kasbiy mobillik** — ya'ni shaxsning mehnat bozoridagi o'zgarishlarga tez moslasha olishi, yangi kompetensiyalarni tez egallay olishi, har xil sohalarda samarali ishlay olish qobiliyati — dolzarb kompetensiyaga aylangan. Kasbiy mobillikni shakllantirishda **texnologik yondashuvlar**, ayniqsa axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sun'iy intellekt, raqamli ta'lim resurslari, virtual reallik (VR), modulli o'quv dasturlari, interaktiv platformalarning roli ortib bormoqda. Kasbiy mobillik — bu shaxsning o'z kasbiy faoliyatini muayyan sohada yoki boshqa sohaga o'zgartira olishi, yangi kasbiy vazifalarni bajara olishi, malaka va kompetensiyalarni qayta shakllantira olish layoqatidir.

Turlari:

Vertikal mobillik – lavozimda ko'tarilish, malaka oshirish.

Gorizontal mobillik – bir sohadan boshqa sohaga o'tish.

Ichki mobillik – kasb ichidagi faoliyat turini o'zgartirish.

Tashqi mobillik – boshqa tashkilot, hudud yoki davlatda ishlash imkoniyati.

Bu yondashuv ta'lim jarayoniga texnologik vositalarni — kompyuter, mobil qurilmalar, raqamli platformalar, sun'iy intellekt, o'quv dasturlari, LMS tizimlari (Learning Management System) — kiritish orqali **individual, moslashuvchan va interaktiv o'qitishni** nazarda tutadi.

Multimedia platformalar: Google Classroom, Moodle, Zoom.

Sun'iy intellekt yordamida baholash.

Virtual va kengaytirilgan reallik (VR/AR) – tajribaviy o'qitish imkoniyatlari.

Gamifikatsiya – o'yin elementlari asosida o'qitish.

Massive Open Online Courses (MOOC) – ochiq ta'lim kurslari.

O'quvchi (talaba) bilimni o'zi kashf etadi, texnologik vositalar esa bu jarayonda yordamchi rolini bajaradi. Kasbiy mobillikni shakllantirishda talabaning o'z-o'zini rivojlantirishiga urg'u beriladi. Bugungi ta'lim tizimi bilim berishga emas, balki **amalga oshirishga qaratilgan kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishga** qaratilgan. Texnologiyalar bu kompetensiyalarni real muhitda mustahkamlash vositasidir. Kattalar (ya'ni talabalar) o'rganish jarayoniga mustaqil, maqsadli yondashadi. Texnologiyalar ularning o'z ta'lim yo'lini o'zi tanlashiga, modullar orqali harakatlanishiga yordam beradi. **Moslashuvchan o'quv modellarini yaratish:** Talabaning individual qobiliyatiga qarab moslashadigan o'quv modullari. **Onlayn kurslar va ochiq ta'lim resurslaridan foydalanish:** Coursera, Udemey, Khan Academy orqali istalgan sohada bilim olish. **Amaliy mashg'ulotlar uchun simulyatsiya va VR:** Muhandislik, tibbiyot, pedagogika sohalarida real muhitda sinov o'tkazish imkoniyati.

Talabalar o'zlarining raqamli ish portfellarini yaratishadi, bu esa kasbiy mobillikni amalda namoyon qiladi.

Sun'iy intellekt asosidagi ta'lim tahlili. Talabaning qiziqishi va rivojlanishiga mos ravishda takliflar, mashqlar berish.

Adabiyotlar ro'yxati

1. SH. Mirziyoev Buyk kelajagimizni mard va olijonab xalqimiz bilan birga quramiz –T. O'zbekiston. 2016 y
2. Иванов. Педагогика профессиональной мобильности: теоретические аспекты и практические подходы. — Москва: Просвещение, 2018.
3. Р. Низамов. Современные технологии формирования профессиональной мобильности в вузе. — Тошкент: Университет, 2020.
4. В.А. Кузьмин. Психология профессионального развития и мобильности. — Москва: Академия, 2017.

5. Н.Е. Баранова. Методика формирования профессиональной мобильности студентов технических специальностей. — Екатеринбург: УрФУ, 2019.